

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ПРОБЛЕМИ
СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ
В ЕКОНОМІЦІ**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 4(78)

Видавничий дім
«Гельветика»
2020

Головний редактор: **Смерічевський Сергій Францович**, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри маркетингу Національного авіаційного університету.

Заступник головного редактора: **Засанський Володимир В'ячеславович**, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економічної теорії Національного авіаційного університету.

Відповідальний секретар: **Радченко Ганна Анатоліївна**, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу Національного авіаційного університету.

Редакційна колегія:

Ареф'єва Олена Володимирівна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедрою Економіки повітряного транспорту Національного авіаційного університету.

Дергачова Вікторія Вікторівна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Іващенко Алла Іванівна, кандидат економічних наук, доцент, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана.

Кривов'язюк Ігор Володимирович, кандидат економічних наук, професор, професор кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності Луцького національного технічного університету.

Окландер Михайло Анатолійович, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри маркетингу Одеського національного політехнічного університету.

Паливода Олена Михайлівна, доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри управління та економіки водного транспорту Державного університету інфраструктури та технологій.

Петровська Світлана Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент, декан факультету економіки та бізнес-адміністрування Національного авіаційного університету.

Прохорова Вікторія Володимирівна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки та організації діяльності суб'єктів господарювання Української інженерно-педагогічної академії.

Сохацька Олена Миколаївна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного менеджменту та маркетингу Тернопільського національного економічного університету.

Хлобистов Євген Володимирович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри екології Національного університету «Кієво-Могилянська академія».

Igor Britchenko, Doctor Habil., Professor of State Higher Vocational School Memorial of Prof. Stanislaw Tarnowski, Poland.

Vladimir Glonti, Doctor of Economic Sciences, Professor, Dean of Faculty of Economics and Business, Batumi Shota Rustaveli State University, Georgia.

Електронна сторінка видання: **www.psae-jrnl.nau.in.ua**

Міжнародний цифровий ідентифікатор журналу:
<https://doi.org/10.32782/2520-2200>

Збірник наукових праць «**Проблеми системного підходу в економіці**»
включено до переліку наукових фахових видань України
в галузі економічних наук (категорія «Б»)
на підставі Наказу МОН України від 18 грудня 2018 року № 1412.

Наукове видання включено до міжнародних, закордонних,
національних реферативних та наукометричних баз даних:
НБУ ім. В.І. Вернадського, Index Copernicus, Google Scholar,
CiteFactor, OAJSE, Eurasian Scientific Journal Index.

Затверджено до друку та поширення через мережу Internet
відповідно до рішення Вченої ради Національного авіаційного університету
(від 30 вересня 2020 року протокол № 7)

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 8776, видане Державною реєстраційною службою України 24.05.2004 р.

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

Ломачинська І.А., Масленніков Є.І., Мумладзе А.О.
ВІД'ЄМНІ ВІДСОТКОВІ СТАВКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ НЕТРАДИЦІЙНОЇ
МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ І ФІНАНСОВІ РИНКИ..... 7

Смєсова В.Л.
РОЗВИТОК СИСТЕМИ ВІДТВОРЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН:
ЕВОЛЮЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПОГЛЯДІВ..... 16

Термоса І.О.
ДИФУЗІЯ ІННОВАЦІЙ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ..... 22

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО

І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Благодир Л.М.
ЦИФРОВІ БАГАТОСТОРОННІ ПЛАТФОРМИ ЯК СПЕЦИФІЧНІ ЕКОНОМІЧНІ СУБ'ЄКТИ 30

Каленчук Л.В.
СПОСОБИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У РЕГІОНИ КРАЇНИ
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ..... 38

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ

НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Герасименко А.Г.
МІСЦЕ УКРАЇНИ У ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ..... 45

Згалат-Лозинська Л.О.
ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФОРМУВАННЯ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНОГО КАПІТАЛУ У БУДІВНИЦТВІ..... 51

Лопатін А.О.
СУЧАСНІ МЕТОДИ ВИБОРУ ПОСТАЧАЛЬНИКА СИРОВИНИ
НАЗЕМНИМ АВТОТРАНСПОРТОМ..... 57

Федорчук О.М., Петренко В.С., Карнаушенко А.С.
АГРОПРОМИСЛОВІ КЛАСТЕРИ: ПРОБЛЕМИ, ПЕРЕВАГИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ 63

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Бояринова К.О.
УПРАВЛІНСЬКІ ІННОВАЦІЇ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ПІДСИСТЕМ
ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА..... 70

Грицьков Є.В.
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ
КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ..... 77

Залуцька Х.Я.
АНТАГОНІЗМ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ
ЯК ОСНОВНА УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГОМЕОСТАЗУ РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НЕОТЕХНОЛОГІЧНОГО ВІДТВОРЕННЯ..... 82

Конащук В.Л.
АНАЛІЗ СИСТЕМНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ
УЧАСНИКІВ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЄКТУ..... 91

Ліпич Л.Г., Хілуха О.А., Кушнір М.А.
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ..... 99

Natorina Alona
ONLINE BUSINESS INTENTIONALITY: INNOVATION AND PROGRESSIVE DEVELOPMENT..... 106

Овсак О.П., Ліскович Н.Ю.

ЕФЕКТИВНІСТЬ СТРАТЕГІЧНОГО ПОЗИЦІОНУВАННЯ

АВІАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ.....113

Родченко С.С., Висоцька І.Б., Нагірна О.В.

СУТНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОДАТКОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....122

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Новаковська І.О., Іщенко Н.Ф.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ ТА ДОРОЖНЬОГО ГОСПОДАРСТВА.....129

ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

Канаш О.Є.

МОРАЛЬНЕ ЗНОШУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ:

СУТНІСТЬ, РІЗНОВИДИ, ЗАСОБИ БУФЕРІЗАЦІЇ.....138

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Ткаченко Д.О.

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ.....144

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

Соколенко Л.Ф.

ІДЕНТИФІКАЦІЯ КЛЮЧОВИХ СТЕЙКХОЛДЕРІВ КЕРУЮЧИХ КОМПАНІЙ

ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА: ЦІНІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД.....154

МАРКЕТИНГ

Бурцева О.Є., Радченко Г.А., Сібрук В.Л.

МАРКЕТИНГОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ В СИСТЕМІ

ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ.....162

Chornopyska Nataliya, Stasiuk Kateryna

RAILWAY MARKET LIBERALIZATION PROGRESS: THE UKRAINIAN CASE.....170

Родченко С.С.

кандидат економічних наук, старший викладач кафедри
фінансово-економічної безпеки, обліку і аудиту
Харківського національного університету
міського господарства імені О.М. Бекетова

Висоцька І.Б.

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та обліку
Львівського державного університету внутрішніх справ

Нагірна О.В.

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та обліку
Львівського державного університету внутрішніх справ

Rodchenko Svitlana

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

Vysotska Inna, Nahirna Oksana

Lviv State University of Internal Affairs

СУТНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОДАТКОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

THE ESSENCE AND PROBLEMS OF TAX SECURITY OF UKRAINE

У статті досліджується проблема забезпечення податкової безпеки держави. Встановлено, що податки є фінансовою основою функціонування держави. Проведено дослідження теоретичних підходів до розуміння поняття «податкова безпека», наявні підходи систематизовано. Проведено аналіз наявних підходів до вимірювання рівня податкової безпеки. Встановлено, що для оцінки податкової безпеки доцільно використовувати такі показники, як рівень податкового навантаження, тіньової економіки, показники результативності діяльності податкових органів та рівень втрат від ухилення від сплати податків. Визначено основні ризики та загрози податковій безпеці держави. Розкрито джерела ризиків податковій безпеці – економічні, правові, ідеологічні та моральні. Проведено розрахунок втрат зведеного бюджету України від функціонування тіньового сектору економіки.

Ключові слова: податкова безпека, фінансова безпека, загрози та ризики податковій безпеці, індикатори податкової безпеки, тіньова економіка, податкові надходження, втрати бюджету, ухилення від сплати податків.

В статье исследуется проблема обеспечения налоговой безопасности государства. Установлено, что налоги являются финансовой основой функционирования государства. Проведено исследование теоретических подходов к пониманию понятия «налоговая безопасность», существующие подходы систематизированы. Проведен анализ существующих подходов к измерению уровня налоговой безопасности. Установлено, что для оценки налоговой безопасности целесообразно использовать такие показатели, как уровень налоговой нагрузки, теневой экономики, показатели результативности деятельности налоговых органов и уровень потерь от уклонения от уплаты налогов. Определены основные риски и угрозы налоговой безопасности государства. Раскрыты источники рисков налоговой безопасности – экономические, правовые, идеологические и моральные. Проведен расчет потерь сводного бюджета Украины от функционирования теневых сектора экономики.

Ключевые слова: налоговая безопасность, финансовая безопасность, угрозы и риски налоговой безопасности, индикаторы налоговой безопасности, теневая экономика, налоговые поступления, потери бюджета, уклонение от уплаты налогов.

The article examines the problem of ensuring the tax security of the state. Tax security influences the business activity of economic entities, forms the composition and structure of tax revenues to the budget, provides financial resources to budgets of different levels. There are three approaches to understanding the essence of the concept of «tax security», namely: tax security as a subsystem of financial security of the state; tax security as a specific state of the tax system; tax security as a specific state of the economy and government institutions. The following main indicators of tax security of the state

are singled out: the number of taxes and fees; the ratio of direct and indirect taxes; the ratio of the amount of tax revenues of the consolidated budget to GDP; budget deficit; covering the consolidated budget deficit at the expense of external borrowings; the level of shadowing of the economy; level of tax culture; coefficient of efficiency of activity of fiscal bodies; the level of tax burden; the coefficient of effectiveness of the administration of tax revenues; stability and effectiveness of legislation, including tax; level of trust in the government; the presence of corruption; level of tax culture; efficiency of tax administration; effectiveness of tax control. A generalizing indicator that characterizes the effectiveness of tax policy is the level of taxation of the domestic economy. It is established that to assess tax security, it is advisable to use such indicators as the level of tax burden, the shadow economy, performance indicators of tax authorities and the level of losses from tax evasion. The indicators that characterize the efficiency of fiscal authorities should include the number of inspections, the total amount agreed to the calculations based on the results of inspections. During the analyzed period, there was a decrease in the number of inspections, but this was not reflected in the total amount of accrued monetary liabilities. The analysis of indicators characterizing the level of tax security showed that the reforms have yielded positive results, which is manifested in reducing the tax burden, the shadow economy, increasing tax revenues, the effectiveness of tax authorities.

Key words: tax security, financial security, threats and risks to tax security, indicators of tax security, shadow economy, tax revenues, budget losses, tax evasion.

Постановка проблеми. В умовах зміни геополітичних укладів і ведення гібридних воєн особливої актуальності набуває забезпечення національної безпеки держави. Важливою умовою забезпечення національної безпеки держави є проведення політики економічного зростання. Дієвим інструментом реалізації цієї політики є ефективно діюча податкова система. З податковою системою пов'язані інтереси не тільки суспільства, але й різних верств населення, підприємств та організацій. Податки є матеріальною основою для функціонування держави. Податки впливають на стан економіки, наповнення бюджету, відносини між органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Від податків залежить здатність держави виконувати свої функції: соціальну, правоохоронну, захисну та інші. Такий підхід спонукає до поглибленого вивчення сутності поняття «податкова безпека», оцінки її рівня та проблем її забезпечення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми забезпечення «податкової безпеки» були предметом дослідження багатьох учених, зокрема: О. Баранецької [10], Ю. Бережної [2], М. Виклюк [4], В. Герасик [4], Ю. Іванова [2], В. Іщенко [1], В. Коробова [8], В. Мартинюк [10], Є. Медведкіної [9], Л. Петренко [5], І. Тимофєєва [6] та Д. Тихонова [7]. Проте, не применшуючи отримані результати науковців, зазначимо, що «податкова безпека» є новою економічною категорією і тому потребує поглибленого дослідження. Тому систематизація наявних теоретичних положень сутності поняття «податкова безпека», окреслення ризиків та загроз податковій безпеці, а також оцінка її рівня є особливо актуальними.

Метою роботи є дослідження сутності, загроз та ризиків податкової безпеки, оцінка та аналіз її рівня.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У сучасному світі податки суттєво впливають на фінансову та на національну безпеку держави. Значення податків у забезпеченні фінансової безпеки держави зумовлюється таким: по-перше, податки – фінансові ресурси, що знаходяться у розпорядженні держави і формують дохідну частину бюджету; по-друге, податки – дієвий механізм впливу на економічний розвиток суб'єктів господарювання та на соціальний розвиток; по-третє, податки – інструмент, який підкреслює взаємозалежність держави та платників податків.

Важливість податків для забезпечення фінансової безпеки держави підкреслює необхідність дослідження ризиків та загроз, що виникають у фіскальній сфері. Серед науковців-безпекознавців немає єдності щодо тлумачення сутності поняття «податкова безпека». Загалом поняття «податкова безпека» трактується по-різному.

Аналізуючи визначення податкової безпеки, наведене в публікаціях вітчизняних та зарубіжних учених, спершу доцільно виділити три підходи до розуміння сутності цього явища (табл. 1).

Формування системи податкової безпеки держави неможливе без розроблення системи індикаторів вимірювання її рівня. Індикатори податкової безпеки є інструментом не тільки і не стільки оцінки її рівня, але й інструментом для виявлення ризиків та загроз, проведення попереджувальних заходів щодо недопущення їх реалізації. Досі не існує єдиної методики оцінки рівня податкової безпеки. Так, Г.М. Коптева виокремлює такі індикатори податкової безпеки держави, як: кількість податків і зборів; співвідношення прямих і непрямих податків; відношення обсягу податкових надходжень зведеного бюджету до ВВП; відношення неподаткових надходжень до ВВП; дефіцит бюджету;

Підходи до розуміння сутності поняття «податкова безпека»

Автор та джерело	Визначення поняття «податкова безпека»
1	2
Розуміння «податкової безпеки» як підсистеми фінансової безпеки	
В. Іщенко [1, с. 36]	Податкова безпека держави – це частина фінансової безпеки держави, яка визначається наявністю сформованої податкової системи, оптимальним рівнем оподаткування, що забезпечує достатнє наповнення за рахунок податкових надходжень дохідної частини бюджету для виконання державою своїх функцій, а також забезпечує розвиток реального сектору економіки та соціальний захист населення
Ю. Іванов, Ю. Бережна [2, с. 9]	Податкова безпека – це інтегрована підсистема економічної безпеки, яка впливає на фінансове забезпечення всіх її складових частин: інноваційно-технологічної, інвестиційної, енергетичної, сировинно-ресурсної, продовольчої, соціальної, експортної, імпоротної та міжнародно-інтеграційної безпеки
А. Цвилий-Букланова [3, с. 15]	Податкова безпека – це підсистема національної безпеки держави – стан податкової системи, за якого забезпечується гарантований захист і гармонійний розвиток всієї податкової системи держави, можливість податкових інструментів захищати національні інтереси держави, підтримувати соціально-економічну стабільність суспільства, а також формувати достатньо фінансових ресурсів для держави і місцевого управління, успішне протистояння існуючим загрозам податкової системи.
Розуміння «податкової безпеки» як специфічного стану податкової системи	
М. Виклюк, В. Герасик [4, с. 243]	Податкова безпека – стан податкової системи, який визначає гармонізацію процесу оподаткування та справляння податків за умови ефективного управління ризиками та загрозами, що виникають у податковій сфері, шляхом вжиття необхідних заходів з боку виконавчих органів для задоволення інтересів держави, суспільства та платників податків (суб'єктів господарювання, організацій, населення).
Л. Петренко [5, с. 90]	Податкова безпека – стан податкової системи, який характеризується стійкістю і стабільністю всіх її елементів, що передбачає спроможність захищати економічні інтереси держави і протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам, можливість реалізації і розвитку податкового потенціалу країни, ефективне використання конкурентних переваг податкової системи в умовах глобалізації
І. Темофеева [6, с. 15]	Податкова безпека – це такий стан податкової системи, за якого забезпечується гарантування захисту податкових інтересів держави, бізнесу і суспільства від внутрішніх та зовнішніх загроз.
Розуміння «податкової безпеки» як специфічного стану економіки та інститутів влади	
Д. Тихонов [7]	Податкова безпека – стан економіки та інститутів влади, за якого забезпечується гарантоване надходження податкових платежів до бюджету, забезпечує захист національних інтересів, соціальну спрямованість податкової політики, достатній оборонний потенціал навіть за несприятливих умов розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів.
В. Коробов [8, с. 6–9]	Податкова безпека – спосіб забезпечення права держави на податкові доходи, характеризує стійкість її наповнення податковими платежами.
Є. Медведкіна [9]	Податкова безпека визначається ефективністю податкової політики держави, яка має оптимально поєднувати фіскальні інтереси держави та індивідуальні, корпоративні інтереси платників податків.
О. Баранецька, В. Мартинюк [10, с. 84]	Фіскальна безпека держави визначається ефективністю фіскальної політики, яка забезпечує реалізацію фіскальних інтересів держави як суспільного інституту і має задовольняти вказані інтереси на двох рівнях: необхідному та достатньому

покриття дефіциту зведеного бюджету за рахунок зовнішніх запозичень; відношення дефіциту, профіциту торговельного балансу до загального обсягу зовнішньої торгівлі; рівень тінізації економіки; рівень перетікання капіталу за кордон; рівень податкової культури; простота податкового контролю [12]. І.І. Подік розглядає такі основні індикатори оцінки рівня податкової безпеки: рівень сумлінності сплати податків; рівень податкового боргу; коефіцієнт ефективності діяльності фіскальних органів; рівень податкового навантаження; коефіцієнт результативності адміністрування податкових надходжень; коефіцієнт еластичності та рівень тінізації економіки [13].

І.О. Цимбалюк для оцінки рівня податкової безпеки рекомендує використовувати такі показники, як: стабільність та дієвість законодавства, зокрема податкового; рівень довіри до уряду; наявність корупції; тінізація економіки; кваліфіковані кадри у сфері оподаткування; рівень податкової культури; ефективність адміністрування податків; дієвість податкового контролю; питома вага податків у ВВП країни та в загальній сумі доходів бюджету; рівень пільгового оподаткування; співвідношення прямих і непрямих податків [14]. Загальним недоліком запропонованих індикаторів є складність розрахунку окремих показників. Зокрема, такі показники, як рівень податкової культури, рівень довіри до уряду, дієвість податкового законодавства, кваліфікація кадрів податкових органів, важко відобразити кількісно.

Для оцінки рівня податкової безпеки необхідно використовувати кількісно вимірювальні показники. Узагальнювальним показником, що характеризує ефективність податкової політики, є рівень оподаткування вітчизняної економіки (табл. 2).

Як свідчать дані табл. 2, у 2015–2019 рр. рівень оподаткування в Україні зменшився з

25,65% у 2015 р. до 18,42% ВВП у 2019 р., досягнувши максимального значення у 2015 р. Дані міністерства фінансів не викликають особливого занепокоєння, оскільки відомо, що для західноєвропейських країн рівень податкового навантаження є прийнятним в діапазоні 25–35%. Як видно з таблиці 2, врахування до розрахунків соціальних платежів наближають дані офіційної статистики до результатів проведених Світовим банком досліджень. Упродовж 2015–2019 рр. спостерігається скорочення податкового навантаження на 9,73%, що пов'язано із зміною навантаження в бік збільшення частки податків на споживання.

Важливе значення для забезпечення податкової безпеки має ефективність діяльності податкових органів. До показників, що характеризують ефективність фіскальних органів, доцільно віднести кількість проведених перевірок, загальну суму узгоджених до рахувань за результатами проведених перевірок (табл. 3). Упродовж аналізованого періоду кількість проведених перевірок скоротилася на 7786 перевірок, що пов'язано із введенням мораторію. Значно скоротилася кількість позапланових перевірок – на 7824.

Проте зменшення числа перевірок не вплинуло на суму донарахованих грошових зобов'язань, яка підлягає погашенню. Так, упродовж аналізованого періоду цей показник збільшився на 8,5 млрд грн. Суттєву загрозу податковій безпеці становить рівень корупції та тіньової економіки.

Як видно з рис. 1, найвищий рівень тіньової економіки спостерігається у 2015 році і становить 40%. Доцільно зазначити, що проведена економічна політика дала позитивні результати, що проявляється у впевненому зростанні ВВП та зменшенні рівня тінізації економіки.

За даними Мінекономрозвитку України, рівень тіньової економіки у 2019 році становив

Таблиця 2

Динаміка рівня оподаткування в Україні в період 2015–2019 рр.

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Абсолютне відхилення 2019 р. до 2015 р.
ВВП за ринковими цінами, млрд грн.	1979	2393,1	2982,9	3558,7	3974,5	1995,5
Податкові платежі зведеного бюджету, млрд грн.	507,6	428,7	519,1	623,3	732	224,4
Частка податкових платежів зведеного бюджету у ВВП, %	25,65	17,91	17,40	17,51	18,42	-7,23
Єдиний соціальний внесок, млрд грн.	185,6	131,8	180,8	228	273,4	87,8
Частка соціальних платежів у ВВП, %	9,38	5,51	6,06	6,41	6,88	-2,50
Всього податки і ЄСВ, млрд грн.	693,2	560,5	699,9	851,3	1005,4	312,2
Рівень оподаткування, % ВВП	35,03	23,42	23,46	23,92	25,30	-9,73

Джерело: розраховано за даними [15]

Таблиця 3

**Динаміка показників результативності діяльності податкових органів України
упродовж 2015–2019 рр.**

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Абсолютне відхилення 2019 р. до 2015 р.
Кількість проведених перевірок всього, у т.ч.:	21663	18485	19169	18357	13877	–7786
– планових перевірок	3609	3620	4085	4516	3647	38
– позапланових перевірок	18054	14865	15084	13841	10230	–7824
Загальна сума донарахованих грошових зобов'язань, яка підлягає погашенню, млрд грн.	4,6	6,1	16,3	13,2	13,1	8,5

Джерело: розраховано за даними [15]

28% офіційного ВВП, що на 2% менше, ніж у 2018 році, і на 12% менше, ніж у 2015 році [16].

Доцільно вказати, що упродовж останніх п'яти років спостерігається зниження рівня тінізації економіки. Зниження тіньової економіки збіглося зі зменшенням перерозподілу коштів через державний бюджет. Це природно, оскільки тінізація – це природна реакція бізнесу на надмірний тиск на суб'єктів господарювання (особливо із невідповідністю сплачених податків тим «публічним» послугам, які надає держава). Однак існування значної тіньової економіки не дозволяє зменшити податковий тягар, а також нівелює закони ринкової економіки.

В Україні у 2015–2019 рр. середні податкові втрати через функціонування тіньової економіки становлять приблизно 17,2% офіційного ВВП. Податкові втрати умовно поділяють на бюджетні втрати та державні втрати фондів соціального страхування. Результати показують, що зведений бюджет України не отримує в середньому на 13,9% ВВП, або приблизно на 400 млрд грн. податкових надходжень. В середньому фонди соціального страхування недо-

тримують фінансування в розмірі 3,19% ВВП (близько 89,16 млрд грн.) за останні п'ять років. Проведений аналіз показав, що основні загрози податковій безпеці лежать не лише в податковій сфері та потребують комплексного розв'язання.

Висновки. Проведене дослідження показало, що податки є фінансовою основою функціонування держави. Без забезпечення належного рівня податкової безпеки неможливо досягти фінансової, економічної та національної безпеки держави. Поняття «податкова безпека» є малодослідженим. Проведений аналіз показників, що характеризують рівень податкової безпеки, показав, що проведені реформи дали позитивні результати, що проявляється у зниженні рівня податкового навантаження, тіньової економіки, збільшенні обсягів податкових надходжень, результативності діяльності податкових органів. Проте здійснені заходи не вирішили всіх проблем. Перспективним напрямом подальших досліджень є вивчення способів ухилення від сплати податків, їхнього впливу на рівень податкової безпеки та способів виявлення та попередження.

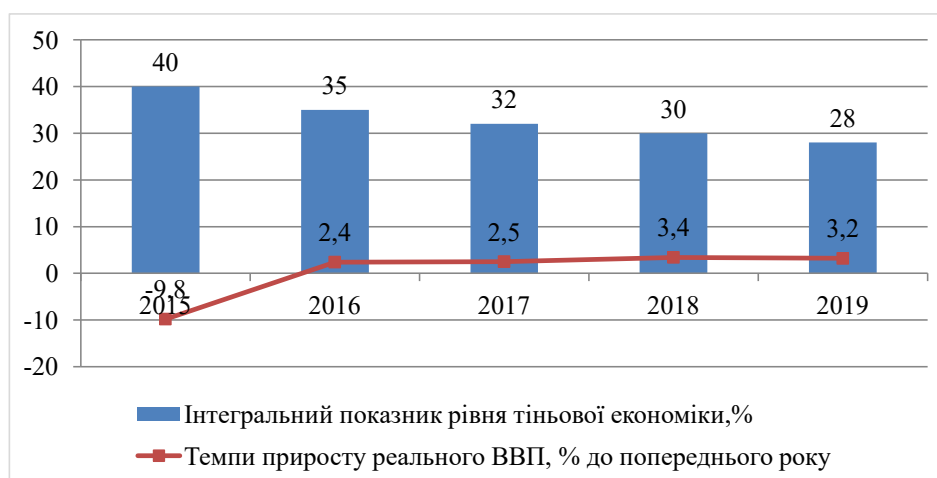

Рис. 1. Інтегральний показник рівня тіньової економіки в Україні та зміна обсягу ВВП упродовж 2015–2019 рр., % ВВП [16]

Список використаних джерел:

1. Іщенко В.В. Податкова складова фінансової безпеки держави. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2012. № 37. С. 35–40.
2. Іванов Ю.Б., Бережна Ю.В. Податкова безпека: сутність та умови забезпечення. *Економіка розвитку*. 2010. № 2(54). С. 9–11.
3. Цвилий-Букланова А. А. Налоговый контроль в системе обеспечения налоговой безопасности государства : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юр. наук : спец. 12.00.14 «Административное право, финансовое право, информационное право». Челябинск, 2011. 32 с.
4. Виклюк М.І., Гаресик В.В. Податкова безпека: дуалістичність економічної природи трактування змісту основних характеристик. *Інноваційна економіка*. 2013. № 5. С. 242–246.
5. Петренко Л.М. Податкова безпека як складова фінансової безпеки держави / Моделювання та інформаційні системи в економіці : зб. наук. праць ; М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана» ; відп. ред. В.К. Галіцин. 2012. Вип. 86. С.89–98.
6. Темофеева И.Ю. Налоговая безопасность государства, бизнеса и общества: концепция и методология : автореф. дис. на соискание ученой степени док. эк. наук : спец. 12.00.14 – «Экономика и управление народным хозяйством (по отраслям и сферам деятельности, в т. ч. экономическая безопасность)». Москва, 2011. 53 с.
7. Тихонов Д. Н. Основы налоговой безопасности. Москва : Аналитика-Пресс, 2002. 224 с.
8. Коробов В.В. Финансовая безопасность в государственного финансового контроля : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. эк. наук : спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит». Иванов, 2010. 18 с.
9. Медведкіна Є.О. Теоретико-методологічні засади забезпечення фінансової безпеки національних економік. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/prvs/2011_1/tom1T/249.pdf
10. Баранецька О., Мартинюк В. Національні інтереси України в сфері фіскальної безпеки. *Наука молода*. 2008. № 9. С. 83–87.
11. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 №1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13> (дата звернення: 14.01.2020).
12. Коптева Г.М. Податкова безпека: характеристика складників. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/tstream/Kopteva_Podatкова_bezpeka_2019.pdf
13. Подік І. І. Аналіз та оцінка податкової складової економічної безпеки. URL: <http://ndi-fp.nusta.edu.ua/report/communication/20170724095026.pdf>
14. Цимбалюк І.О. Податкова безпека в системі фінансової безпеки держави. Стратегічне управління національним економічним розвитком : монографія/за ред. О.В. Кендюхова. Донецьк : ДВНЗ «ДонНТ», 2013. Т. 2. С. 13–23.
15. Офіційний сайт Державної податкової служби України. URL: <https://tax.gov.ua>
16. Офіційний сайт Міністерства економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: <https://www.me.gov.ua>

References:

1. Ishchenko V.V. (2012). Podatkova skladova finansovoi bezpeky derzhavy [Tax component of financial security of the state]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti* [Bulletin of Transport Economics and Industry], no. 37, pp. 35–40.
2. Ivanov Yu. B. & Berezhna Yu. V. (2010). Podatkova bezpeka: sutnist ta umovy zabezpechennia [Tax security: the essence and conditions of provision]. *Ekonomika rozvytku* [Development economics], no. 2(54), pp. 9–11.
3. Cviliy-Buklanova A.A. (2011). Nalogovij kontrol v sisteme obespecheniya nalogovoj bezopasnosti gosudarstva [Tax control in the state tax security system] (PhD Thesis), Chelyabinsk.
4. Vykliuk M.I. & Haresyk V.V. (2013). Podatkova bezpeka: dualistychnist ekonomichnoi pryrody traktuvannia zmistu osnovnykh kharakterystyk [Tax security: the dualism of the economic nature of the interpretation of the content of the main characteristics]. *Innovatsiina ekonomika* [Innovative economy], no. 5, pp. 242–246.
5. Petrenko L.M. (2012) Podatkova bezpeka yak skladova finansovoi bezpeky derzhavy [Tax security as a component of financial security of the state]. *Modeliuvannia ta informatsiini systemy v ekonomitsi: zbirnyk naukovykh prats* [Modeling and information systems in economics: a collection of scientific papers], vol. 86, pp. 89–98.
6. Temofeeva I.Yu. (2011) Nalogovaya bezopasnost gosudarstva, biznesa i obshestva: koncepciya i metodologiya [Tax security of the state, business and society: concept and methodology] (PhD Thesis), Moskva.
7. Tihonov D. N. (2002). Osnovy nalogovoj bezopasnosti [Fundamentals of Tax Security]. Moskva: Analitika-Press. (in Russian)
8. Korobov V.V. (2010). Finansovaya bezopasnost v sisteme gosudarstvennogo finansovogo kontrolya [Financial security in the system of state financial control] (PhD Thesis), Ivanov.

9. Medvedkina Ye.O. (2011). Teoretyko-metodolohichni zasady zabezpechennia finansovoi bezpeky natsionalnykh ekonomik [Theoretical and methodological principles of ensuring the financial security of national economies]. Available at: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/prvs/2011_1/tom1T/249.pdf (accessed 20.08.2020).
10. Baranetska O. & Martyniuk V. (2008). Natsionalni interesy Ukrainy v sferi fiskalnoi bezpeky [National interests of Ukraine in the field of fiscal security]. *Nauka moloda* [Science is young], vol. 9, pp. 83–87.
11. Metodychni rekomendatsii shchodo rozrakhunku rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Methodical recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine]: Nakaz Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy vid 29.10.2013 № 1277 [Order of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine from 29.10.2013 № 1277]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13> (accessed 20.08.2020).
12. Koptieva H.M. Podatkova bezpeka: kharakterystyka skladnykiv [Tax security: characteristics of the components]. Available at: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/46097/1/Kopteva_Podatkova_bezpeka_2019.pdf (accessed 20.08.2020).
13. Podik I.I. Analiz ta otsinka podatkovoi skladovoi ekonomichnoi bezpeky [Analysis and assessment of the tax component of economic security]. Available at: <http://ndi-fp.nusta.edu.ua/report.pdf> (accessed 20.08.2020).
14. Tsymbaliuk I.O. (2013). Podatkova bezpeka v systemi finansovoi bezpeky derzhavy [Tax security in the system of financial security of the state]. *Stratehichne upravlinnia natsionalnym ekonomichnym rozvytkom: monohrafiia* [Strategic management of national economic development: a monograph]. Donetsk: DVNZ «DonNT», pp. 13–23.
15. Ofitsiyni sait Derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy [Ofitsiyni sait Derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy]. Available at: <https://tax.gov.ua> (accessed 20.08.2020).
16. Ofitsiyni sait Ministerstva ekonomiky, torhivli ta silskoho hospodarstva Ukrainy [Official site of the Ministry of Economy, Trade and Agriculture of Ukraine]. Available at: <https://www.me.gov.ua> (accessed 20.08.2020).